

CHET TILINI YOXUD INGLIZ TILINI MUSTAQIL O'RGANISH

Yoqubova Dinora Qaxramon qizi

Samarqand davlat chet tillari instituti

email: yakdina0507@gmail.com

ANNOTATSIYA: Turli soha va mutaxassisliklarda maqsadli va mustaqil til o'rganish uchun zamonaviy, sodda va samarali til metodikalari tahlili bugungi globallashtirilgan dunyoda juda muhimdir. Ushbu tadqiqot barcha mustaqil ravishda o'rganishni xohlovchi turli soha vakillarining aniq til ehtiyojlarini qondirish uchun ishlab chiqilgan qulay, oson yondashuv va texnikalarini o'rganishga qaratilgan. Bu metodikani tahlil qilish orqali tadqiqot til o'rganish samaradorligini va natijadorligini oshirishga, mustaqil o'rganuvchilarga mos keladigan uslublarni taqdim etishga qaratilgan.

KALIT SO'ZLAR: mustaqil til o'rganish, aktiv va passiv so'z yod olish ta'siri, til o'rganish samaradorligi, maqsadli strategiya, texnikaviy yondashuv, foydasiz texnikalar.

KIRISH QISM: Bugungi kunda xorijiy tillarni o'rganish zamon talabi bõlib bormoqda. Istalgan sohani olib qaramaylik, o'sha sohadagi yangiliklarning kòp foizi eng kòp sòzlashuvchilarga ega bõlib ulgurgan ingliz tilida berilgan. Masalan, zamonaviy texnologiyalar bilan ishlash uchun ingliz tilini yokida rus tilini yetarli darajada yaxshi bilish talab etiladi yoki boshqa sohaga e'tibor qaratadigan bõlsak, meditsina sohasini olaylik undagi eng muhim va so'nggi yangilanishlar yoxud meditsinasi rivojlangan davlatlarda amaliyot o'tash (Hindiston, Germaniya kabi davlatlar) ham chet tilini bilishimizni talab etadi. Fan sohasidan uzoqlashgan holatda, ta'lim tarbiyaga e'tibor qaratadigan bõlsak, xususan, bola tarbiyasi ya'ni chaqaloqligidan qanday tarbiya qilish kerak? Aqliy salohiyatini qanday oshirish kerak? Yiğlaganda yoxud bezovta bõlganda qanday yòl tutish kerak? Miya faoliyatining yaxshi rivojlanishi va jismoniy yuksalishi uchun qaysi o'yinlardan foydalanish kerak? yokida oddiygion uy jihozlari qanday ishlatish bõyicha, yuz parvarishi, ruhiy salomatlik, onalarning tuğruqdan keyingi tiklanishi uchun nimalar qilinishi kerakligi tògrisidagi savollarga rus tilida, eng kòp ingliz tilida ma'lumot topa olish mumkin.

Yuqori daromadli ish o'rniga ega bõlish, xalqaro maydonda o'z o'rnini egallashi va o'z brendiga asos solishi ham o'z o'rnida ingliz tilini yoxud chet tilini bilishni talab etishi turgan gap. Shunday ekan, hozirgi paytga kelib O'zbekistonda chet tilini o'rganuvchilar soni, ayniqsa, ingliz zabonlar soni sezilarli darajada oshganiga guvoh bõlishimiz mumkin. Shu bilan bir qatorda, chet tilini o'rganish istagida bo'lganlarning barchasida ham til kurslariga borib, til o'rganishga yoki vaqti yoki sharoiti tògri

kelmaydi. Bu holda ular mustaqil ravishda òrganishlari ham mumkin. Faqatgina internetga yaxshi ulangan texnologiyalar, ishtiyoq va til o'rganish uslubi, texnikalarini bilsa yetarli. Buyerda tilni òrganish yuzasidan bir qancha tavsiyalar jamlangan:

Qiziqarli yòlni tanlash; albatta biron narsani òrganish uning qanchalik qiziqarli ekanligiga bog'liq. Til òrganishda ham aynan nimadan ko'proq zavq olishini aniqlab olish kerak. Masalan, kimdir uchun kitob o'qish juda zerikarli jarayon, kimdir uchun ro'yxatdagi bir qator sòzlarni yodlash. Shunday holatda o'rganuvchiga kitob o'qish yoqmayapti, demak tinglab o'rganish kerak (multfilm, motivatsiyon hikoyalar, qo'shiqlar eshitib), bittalab sòz yod olish qiyinlik qilsa, tinglagan hikoyalaridagi butun gapni yoki so'z birikmasini yod olishi kerak.

Fikrini bayon qilish; òrganayotgan tilida har kuni kamida 10 minut davomida òziga o'zi fikrlarini, anglashlarini aytishi, hattoki gramatik qoidalarga bòysunmasdan gapirsa ham, muhimi gapirish anchagina samara beradi. Bu esa o'z navbatida òrganuvchiga ishonch, motivatsiya beradi.

Suhbat qurish: eng samarali yo'l budir. O'rganayotgan tilda ko'pdan kòp o'sha tilda gapiruvchilar bilan suhbat qurish ham insonning qo'rquvdan xalos qiladi ham erkin tutishni òrgatadi. Chet ellik dòstlarni esa sayt va ilovalardan topish mumkin. Masalan Ingliz tilida sòzlashuvchilarni “Tandem” yoki “By talk” ilovasidan, “Soul machines” saytidan topish mumkin.

METADALOGIYA: Texnologiyalardan foydalanish; ko'pchilik tabiri bilan aytganda, texnika texnologiyalar davrida zamonaviy qurilmalardan yetarli darajada foydalana olmaydigan inson bòlmasa kerak. Zamonaviy texnika yordamida biron narsani òrganish eng qulay va samaralisidir, ayniqsa bu til borasida. Sababi til òrganish uchun keng hajmdagi vebsahifalar, ilovalar mavjud. Barchasining òz funktsiyasi, ma'lum bir yo'nalishga qaratilgan maqsadi bor. Faqatgina òrganuvchilardan internet talab qiladi, xolos. Hozir pastda ularning bir qanchasi berilgan va ular:

1. English with Jennifer

Professional til kurslardan qolishmaydigan sifatli darslar. 2007-yildan buyon turli mavzularda keng qamrovli òquv video kutubxonasini yaratib kelmoqda.

2. Learning English with TV series

Ingliz tilini telekòrsatuvlar bilan òrganish uchun juda mos. Boshlovchilar mashhur seriallar, filmlar va qòshiqlardagi ifodalar, jargon va texnik leksikani tahlil qilishadi. Kanal videolari yigirma daqiqadan bir yarim soatgacha davom etadi va bu orqali til va madaniy xususiyatlariga chuqur kirib borish mumkin.

3. VOA learning English

Kanalda 52 haftalik tòliq kurs ishchi daftarlar va testlari bilan birga mavjud. Shuningdek, qisqa òquv sessiyalar uchun "Bir daqiqada ingliz tili" va "Amerika hikoyalari" pleylistlari ham mavjud.

4. By talk va Tandem

Ingliz tilini endi òrganayotganlar, òrta va yuqori saviyadagilar uchun mòljallangan. Ròyhatga òtishda òz darajasini, asosan qaysi mavzuda suhbat qurmoqchiligini tanlaydi va bu ilovaning òzi suhbat uchun ulab beradi.

5. Ibrat farzandlari

Òzbekistondagi eng mashhur va bepul ilova hisoblanib, barcha darslar video shaklida olib boriladi. Darslarni ketma ket ko'rish orqali tilni yaxshigina o'rganib olish mumkin.

6. English Coach Chad

Asosan Ingliz tilida (Amerika aksentida) talaffuzni va gapirish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan. Turli mavzularda videolar mavjud, darslar energetik va taqlid qilish yordamida òrgatiladi.

Bu ilovalardan qaysi birlari bilan shuòullanish òrganuvchining òzidan kelib chiqib tanlanib, har kuni shug'ullansa ko'zlangan maqsadga erishadi albatta.

Eng ko'p tavsiya berilgan, lekin samarali bo'lmagan strategiyalar:

Har bitta òquvchi til o'rganish jarayonining qiziqarli bòlishini, yangi narsalarni qiynalmasdan òrganishni xohlaydi. Bu uchun òqituvchilar bir qancha metodlarni berib tashlaydi garchand u samarasiz bo'lsada. Ulardan:

- alifbo tartibidagi mingdan ziyod lug'at yod olish
- yurgan yo'lida kòrgan narsalarni òrganayotgan tilida nomlab ketish
- hamma narsani faqat òrganayotgan tilida òylash
- sakkiz soat davomida tòxtamasdan dars qilish
- do'stlariga ham òsha òrganayotgan tilida gapirishga yoki yozishga harakat

qilish

Tabiiyki bu yòllardan foydalanish deyarli barcha til òrganuvchilariga berilgan topshiriqlar va ular ham bu yòllardan foydalanishga harakat qilib ko'rishgan, afsuski ko'pchiligining til òrganishga bòlgan qiziqishi ortishi òrniga sòngan. Sababi esa bitta bu- òta zerikarli va charchatadigan yòl bo'lganligida.

Sòz yod olishni oladigan bo'lsak, alifbo tartibida yod olish òrganuvchiga tushunarsiz, noaniq bòlib, uni nima uchun yod olayotgani va uni qayerda, qanday ishlatishni bilmaydi. Uning òrniga gazeta, jurnal yoki kitobdan bir kunda 1, 2 sahifa òqib, tushunmagan sòzlarining tarjimasini ko'rib, qayta va qayta o'qish orqali ham o'qib tushunish ham yangi sòzlarni tez òrgana oladi.

Bundan tashqari, til òrganuvchilar òz atrofida, uyida yoki do'stlari bilan o'sha òrganyotgan tilining muhitini yarata olishi eng qiyini. Qanday qilib inson Òzbekistonda yashasa, italyan tilini òrganayotgan bòlsa, yaqinlariga, do'stlariga italyanchada qanday yoza oladi yoki yod olgan sòzlarini ishlata oladi. Bu mantiqqa umuman tògri kelmaydigan holat. To'g'ri yurgan joyida ko'rgan narsalarni nomlab ketishi mumkin, lekin uzog'i 2-3kungacha, undan so'ng miya charchoq va qiyinchiliklarni his qilishni boshlaydi. Bu metod faqatgina til òrganishda demotivatsiya

qila oladi. Italiyancha muhit yaratish uchun, Italiyaga borib yashash kerak. Inson robot emaski, 8 soat tinmasdan dars qilsa. Bu meditsina jihatidan han sog'lik uchun anchagina zararlidir hamda ruhiy va jismoniy ancha toliqtirib qòyadi. Tògri til bilan shug'ullanish kerak, ammo tòxtovsiz, samarasiz yòllardan emas, shunchaki 8 soat emas, 4-5 soat ajratib faqatgina manshu odatlar doirasida til muhitini his qilib dars qilsa kifoya.

Samarali sòz yod olish texnikasi.

Til òrganuvchilarning orasida eng katta muammo - yangi sòzlarni qanday yod olish va esda saqlab qolish hisoblanadi. Ularning eng katta qòrquvi ham sòz yod olish va bu jarayonga juda qiyin deb qaraydi va bu ham til o'rganishga bòlgan ishtiyoqni sezilarli darajada tushurib yuboradi. Aslini olganda, bu jarayon unchalik qiyin bòlmagan jarayon bòlib, tik o'rganishda eng muhim va asosiy rol ni bajaradi. Sòz yod olishning ikki xil usuli bor va ular: aktiv sòzlar va passiv sòzlar. Aktiv so'z yod olgan til òrganuvchisi bemalol bu sòzlarni o'g'zaki nutqda ham yozma nutqda ham qo'llay oladi, ya'ni òrganuvchi uchun haqiqiy va asl ma'nosini farq qilish muammo bòlmaydi. Ikkinchisi esa passiv yod olish turi. Passiv yod olgan til o'rganuvchisi uni amaliyotda ishlata olmaydi, ya'ni sòzlashuvda, insho yozishda. Lekin passiv yodlagan sòzlarni matn ichida yoki tinglash davomida kòrsa, eshitsa, uni tushunadi. Bundan kelib chiqadiki, ikkala turdagi sòz yod olish ham foydali ekan.

Shunday bo'lishiga qaramasdan ko'pchilik til o'rganuvchilari aktiv yod olish tarafdori va bu jarayon qiziqarli bòlishini xohlashadi. Albatta bu texnikani qo'llash til organuvchining darajasiga kòra farq qiladi. Agar endigina boshlayotgan, hali boshlang'ich darajada bòlsa, sòzlarni guruhlab òrganish tavsiya etiladi. Agar ingliz tili misolida ko'rib chiqadigan bòlsak, avvaliga oila a'zolari, sabzavotlar, mevalar, qarindosh-uru'glarga oid sòzlarni jamlab, guruhlashtirib o'rganish, so'ngra , ya'ni darajasi biroz yuqorilagandan so'ng, òrganayptgan sòzlariga fe'llarni qo'shib o'rganish lozim. Misol uchun: Apple - olma

Eat apple - olma ye

I eat apple now - men hozir olma yeyman

kabi òrganish anchagina samarali uslub hisoblanadi va bu usul asosan B1 darajaga chiqquncha qo'llash tavsiya etiladi.

Undan yuqori darajadagilar uchun qisqa-qisqa matn, hikoyalar òqib, bilmagan so'zlarni yod olib òrgansa, òrganishi ancha tezlashadi. Sababi matn ichida o'rganilgan sòzlar boshqa sòzlar bilan bog'lanib, qachon, qayerda, qanday holatda ishlatilayotgani ma'lum va bu o'quvchiga anchagina oson bòladi. Faraz qiladigan bòlsa, agar so'zlar ustun shaklida yoki alifbo tartibida yod olinsa, til o'rganuvchi faqatgina uning ma'nosini bilib ketadi, lekin qanday ishlatiladi, gapning qayerida, qay holatda keladi-bularning birontasini tushunmaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR:

Xulosa qilib aytish kerakki, zamonaviy tilni o'rganish ko'proq madaniyatli shaxsni shakllantirishga qaratilgan bo'lib, u o'zini o'zi tahlil qilish va yangi bilimlarni tizimlashtirish konikmalariga ega ekan. Innovatsion usullar butun tizimni modernizatsiya qilishning ajralmas qismi. Shunga amin holda o'rganuvchilar eng ilg'or yondashuvlar bilan tanishishlari va keyinchalik ularni birlashtirishi va o'z ishlarida foydalangan holda tilni tez o'rganishi mumkin. Kompyuterlar va boshqa qurilmalardan foydalanish butun ta'lim jarayonining muvaffaqiyatini belgilaydi.

O'rganish jarayonida trening davomida nutq ko'nikmalarini shakllantirishga va ijtimoiy moslashuvchanlikni rivojlantirishga yetarli e'tibor berish kerak. Eng muhimi sinalgan, mazza qilib o'rganadigan, qiynamaydigan va samarali uslublarda foydalanish o'rganishning muvaffaqiyatli bo'lishini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RÒYHATI:

1. Johnson, K. E, The sociocultural Turn and Its Challenges for Second Language Teacher Education, // TESOL Quarterly, - London .., 2006
2. Harmer J, The practice of English Language Teaching. - London, 2001.
3. Xaydarova. Z. S, Ingliz tilini o'rgatishning zamonaviy uslublari. ISSN 2181- 1784
4. Jurakulova. M. S, Analysis of modern language methodologies for targeted language learning in various fields and specializations
5. Tòraqulova. D. M, Chet tilini oson va samarali o'rganish usullari